

Marzena Pękowska
Instytut Pedagogiki
Wydział Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

ZALĄCZNIK nr 3

Autoreferat

- 1. Imię i nazwisko: MARZENA PEKOWSKA**
- 2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe lub artystyczne – z podaniem podmiotu nadającego stopień, roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej.**

5 lipca 1990 - tytuł magistra w zakresie pedagogiki, pedagogika opiekuńczo-wychowawcza, Wydział Pedagogiczny, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Kielcach.

Temat pracy magisterskiej: *Sprawiedliwość nauczycieli w opinii uczniów i nauczycieli.*

Promotor: prof. zw. dr hab. Wanda Dróżka.

Recenzent: prof. dr hab. Mirosław Szymański.

1 grudnia 1999- stopień naukowy doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki, Wyższa Szkoła Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, Wydział Rewalidacji i Resocjalizacji.

Temat rozprawy doktorskiej: *Lwowskie zakłady dla głuchych i niewidomych dzieci w latach 1830-1914.*

Promotor: prof. dr hab. Stanisław Mauersberg.

Recenzenci: prof. dr hab. Karol Poznański (Akademia Pedagogiki Specjalnej), prof. dr hab. Andrzej Meissner (Uniwersytet w Rzeszowie).

- 3. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych.**

- 1 października 1991 -31 grudnia 1999 – asystent, Wydział Pedagogiczny, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Jana Kochanowskiego w Kielcach.

- 1 stycznia 2000 – adiunkt – nadal – Wydział Pedagogiki i Psychologii, Instytut Pedagogiki, Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach.
- 1 września 2002 – 2013 - adiunkt, Wydział Humanistyczno-Pedagogiczny, Wszechnica Świętokrzyska w Kielcach.

4. Omówienie osiągnięć, o których mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2021 r. poz. 478 z późn. zm.). Omówienie to winno dotyczyć merytorycznego ujęcia przedmiotowych osiągnięć, jak i w sposób precyzyjny określać indywidualny wkład w ich powstanie, w przypadku, gdy dane osiągnięcie jest dziełem współautorskim, z uwzględnieniem możliwości wskazywania dorobku z okresu całej kariery zawodowej.

Moje zainteresowania naukowe i badawcze wykrystalizowały się już w pierwszych latach pracy w Zakładzie Historii Wychowania i Organizacji Szkolnictwa (obecnie Zakład Historii Oświaty i Wychowania). Skupiają się wokół dwóch obszarów zagadnień. Osią mojego pierwszego obszaru badawczego jest historia pedagogiki specjalnej, wpisująca się w badania historyczno-oświatowe. Jest to punkt wyjścia dla wszystkich moich dociekań badawczych, dotyczących genezy i funkcjonowania szkół i zakładów specjalnych w Polsce do 1939 roku, kształcenia i dokształcania nauczycieli tych placówek, organizacji i metod pracy z dzieckiem niepełnosprawnym oraz początkach ruchu nauczycielskiego szkolnictwa specjalnego. Podejmowane przeze mnie badania są uzupełnieniem dotychczasowej wiedzy na temat genezy i rozwoju polskiej pedagogiki specjalnej w Polsce do 1939 roku. Szczególnie, że w tym zakresie są jeszcze liczne braki. Wszystkie publikacje powstałe w trakcie badań oparte są głównie na źródłach archiwalnych, gromadzonych w archiwach polskich i zagranicznych.

Drugi krąg moich zainteresowań naukowo-badawczych wpisuje się w obszar badań pedagogiki porównawczej i związany jest ze zmianami w obszarze europejskiego i polskiego szkolnictwa wyższego, wynikającymi z przystąpienia Polski do Unii Europejskiej a także wdrażaniem Procesu Bolońskiego, tworzeniem Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, Europejskich i Krajowych Ram Kwalifikacji. Zmiany te wpływają także na wzrastające w ostatnim czasie znaczenie kształcenia ustawicznego w kraju i państwach europejskich.

Prezentowanym do oceny osiągnięciem naukowym jest monografia autorska oraz cykl tematycznie powiązanych artykułów z zakresu historii pedagogiki specjalnej.

Monografia pod tytułem *Wielokulturowość w praktyce surdopedagogicznej w Polsce w latach 1918-1939*. Wydawnictwo Impuls, Kraków 2020, ss. 212, jest pracą o profilu historyczno-pedagogicznym, co płynęło na przyjęcie ogólnej dyrektywy metodologicznej, zobowiązującej do poddania materiałów historycznych analizie pedagogicznej. Analizie poddano głównie materiały archiwalne, pozyskane w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie, Litewskim Centralnym Archiwum Państwowym w Wilnie, Archiwum Państwowym w Łodzi, Archiwum Państwowym w Gdańsku, Archiwum Państwowym w Poznaniu, Archiwum Państwowym w Lesznie, Archiwum Państwowym w Warszawie, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Narodowym w Krakowie oraz w Żydowskim Instytucie Historycznym w Warszawie. Kwerendę utrudniał fakt, że materiały te były skąpe, fragmentaryczne i rozproszone, a część źródeł archiwalnych uległa zniszczeniu. Braki starałam się uzupełnić wykorzystując liczne rozprawy i artykuły lat 1918–1939, dotyczące polityki państwa polskiego wobec mniejszości, problematyki ustrojowo-organizacyjnej szkolnictwa międzywojennego, polityki oświatowej wobec szkolnictwa mniejszościowego oraz dziejów pedagogiki specjalnej w dwudziestoleciu międzywojennym. Wiele cennych danych dostarczyła prasa żydowska, głównie „Nasza Gazeta” i „Nasz Dziennik” oraz czasopisma takie jak „Przegląd Społeczny”, „Szkoła Specjalna” czy „Kwartalnik Nauczyciela Głuchoniemych i Niewidomych”. Dużą pomocą przy gromadzeniu materiałów były noty bibliograficzne znajdujące się w zespole „Spuścizna Henryka Kroszczora” w Archiwum Żydowskiego Instytutu Historycznego.

Nadrzędnym celem prowadzonych badań było poszukiwanie przejawów wielokulturowości w praktyce edukacyjnej niepełnosprawnych, a w szczególności w zakładach kształcących głuchoniemych w Polsce międzywojennej. Przedmiotem zainteresowania były zbiorowości narodowe i etniczne w Drugiej Rzeczypospolitej. Badanie wiązało się z wyjaśnieniem dwóch głównych problemów. Pierwszym z nich było potwierdzenie obecności społeczności mniejszościowych w edukacji instytucjonalnej głuchoniemych. Badania wskazały, że jedyną mniejszością zakładającą i prowadzącą własne placówki kształcenia specjalnego była mniejszość żydowska. Dlatego też drugi problem wiązał się z opisaniem funkcjonowania żydowskich zakładów specjalnych w ówczesnej rzeczywistości edukacyjnej. Praca ta jest więc też próbą syntetycznego, w miarę możliwości, ukazania żydowskiego szkolnictwa specjalnego w Polsce międzywojennej.

Omawiana praca składa się z sześciu rozdziałów, które ze względu na ilość zebranych informacji odnoszących się do poszczególnych zagadnień, są różne pod względem objętości treściowej. Rozważania rozpoczęto od omówienia zjawiska wielokulturowości z uwzględnieniem różnych sposobów rozumienia tego pojęcia. Kolejno dokonano charakterystyki etniczno-kulturowego zróżnicowania społeczeństwa Drugiej Rzeczypospolitej oraz międzynarodowych i wewnętrznych regulacji prawnych, także oświatowych. Przyzwały one bowiem m.in. na funkcjonowanie szkoły narodowościowej - jednej z ważniejszych form instytucjonalnej odrębności etnicznej. Następnie przedstawiono rozwój praktyki i teorii w zakresie opieki oraz kształcenia niepełnosprawnych. Szczególny nacisk położono na okres dwudziestolecia międzywojennego, kiedy to tworzono polską pedagogikę specjalną jako dyscyplinę - jej podstawy prawne, teorię oraz praktykę, polegającą na tworzeniu sektora szkolnictwa specjalnego. Tę część pracy zamyka omówienie sytuacji społeczności żydowskiej w dwudziestoleciu międzywojennym w Polsce. Podkreślono tu szczególnie działalność opiekuńczą tej mniejszości oraz zarysowano stan i organizację żydowskiego szkolnictwa specjalnego. Podjęto także próbę porównania tego szkolnictwa z polskimi zakładami tego typu. Rozważania te obejmują w pracy rozdziały pierwszy, drugi i trzeci. W kolejnych trzech rozdziałach przedstawiono dane, zebrane dzięki analizie materiałów źródłowych. W pierwszej kolejności przedstawiono dzieje poszczególnych żydowskich placówek specjalnych kształcących głuchoniemą młodzież. Podjęto także próbę wskazania praktyk, które odnosiły się do idei wielokulturowości, takich jak formy współpracy między polskimi i żydowskimi szkołami o tym charakterze. Podjęto także próbę pokazania wielokulturowej społeczności uczniowskiej w polskich zakładach kształcących głuchoniemych. Niestety, znikome materiały źródłowe pozwoliły na dokładniejsze uchwycenie takich praktyk jedynie w dwóch polskich placówkach, w Wilnie i we Lwowie. Ostatni, szósty rozdział, będący niejako podsumowaniem przeprowadzonych badań, stanowi próbę wskazania rozpoznanych przejawów wielokulturowości w praktyce surdopedagogicznej a zgromadzone dane pozwalają na dokonanie pewnych uogólnień:

1. Należy podkreślić, że w zakresie kształcenia głuchoniemych jedyną mniejszością, która zakładała i prowadziła placówki o tym charakterze, była społeczność żydowska. Wspomnieć trzeba, że najstarszą żydowską szkołą zajmującą się kształceniem upośledzonych dzieci była Żydowska Szkoła dla Głuchoniemych im. Izaaka Bardacha we Lwowie. Powstała już w 1870 roku. Następnie zorganizowano: Zakład dla Głuchych Dzieci Żydowskich w Łodzi (1910) oraz Szkołę i Internat dla Głuchoniemych, założone przez Litmana Himelszejna w Międzyrzecu Podlaskim (1901). W okresie

międzywojennym, obok funkcjonujących, powstały nowe zakłady dla głuchoniemych dzieci żydowskich. Były to: Prywatna Szkoła Powszechna i Internat dla Głuchoniemych Dzieci Żydowskich w Warszawie, założone w 1923 roku, oraz Centralny Zakład dla Dzieci Czterozmysłowych w Bojanowie, działający w latach 1926–1932. Międzynarodowe i polskie normy prawne gwarantowały mniejszościom prawo: swobodnego uprawiania praktyk religijnych każdej wiary i wierzenia, swobodnego używania języka ojczystego w życiu prywatnym i społecznym, zakładania i prowadzenia różnych instytucji dobroczynnych, religijnych i społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych oraz używania w nich własnego języka, swobodnego organizowania praktyk religijnych czy też organizowania szkół publicznych na szczeblu początkowym z własnym językiem wykładowym oraz zapewniania udziału w wydatkach na działalność wychowawczą, religijną i dobroczynną z budżetu państwowego i samorządowego.

2. W opisanych żydowskich szkołach i zakładach dla głuchoniemych realizowano programy zbliżone do tych, na których pracowano w szkołach tego typu w Europie i Polsce. Były również zorganizowane w podobny sposób, chociaż liczba klas, czas nauki i liczebność zatrudnionych nauczycieli wyraźnie wskazują na ich słabą kondycję finansową, niejednokrotnie gorszą niż polskich placówek. Wynikało to być może z faktu, że polskie placówki zostały włączone w nurt polityki oświatowej państwa, natomiast placówki żydowskie były głównie zakładami prywatnymi. Placówki z innym językiem nauczania mogły być tylko prywatne i musiały spełniać te same wymagania co polskie szkoły prywatne. Mówiły o tym przepisy językowe z 1924 roku, które określały, że szkołą państwową była szkoła z polskim językiem wykładowym, w której obowiązkowe było nauczanie języka polskiego i literatury polskiej, historii i geografii z informacjami o Polsce współczesnej oraz realizowanie wychowania obywatelskiego wśród uczniów narodowości polskiej i niepolskiej.
3. Opisywane szkoły żydowskie znalazły swoje miejsce w systemie szkolnictwa specjalnego. Nie były odizolowane, lecz utrzymywały kontakt z pokrewnymi polskimi zakładami. Udało się ustalić kilka faktów będących dobrym przykładem współdziałania polskich i żydowskich szkół i zakładów kształcących głuchoniemych. Jednym z nich jest współpraca między Zakładem dla Głuchoniemych a Żydowską Szkołą dla Głuchoniemych im. Izaaka Bardacha we Lwowie. O tym, że placówki te były w stałym kontakcie, a uczniowie i nauczyciele uczestniczyli w ważnych dla szkół wydarzeniach i uroczystościach, wspominał już w 1877 roku ks. Teofil Jagodziński. Nauczyciele obu

szkół, szczególnie Izaak Bardach, brali także udział w tych samych sympozjach i konferencjach naukowych, krajowych i zagranicznych. Ta współpraca była szczególnie widoczna w okresie dwudziestolecia międzywojennego, kiedy to Reli Bardach-Tołmaczowa, nauczycielka w szkole żydowskiej, korzystała z pomocy kadry pedagogicznej zaprzyjaźnionej placówki. W czasie dłuższej nieobecności w pracy zastępował ją nauczyciel z zakładu przy ul. Łyczakowskiej, Mieczysław Kempa. W 1939 roku szkoła ta została przyłączona do Zakładu dla Głuchoniemych. Podobna współpraca miała miejsce między Warszawskim Instytutem Głuchoniemych i Niewidomych a dwoma żydowskimi szkołami. Jedną z nich był dawny zakład z Bojanowa. Kiedy został on zreorganizowany i pod nazwą Żydowski Zakład dla Niewidomych im. Róży Melzerowej rozpoczął swoją działalność (1936) w Warszawie przy ul. Granicznej 8, w jednej z notatek prasowych podano informację, że zajęcia teoretyczne odbywały się także w salach Warszawskiego Instytutu Głuchoniemych i Niewidomych przy pl. Trzech Krzyży. Podobne związki z instytutem miała Prywatna Szkoła Powszechna dla Głuchoniemych Dzieci Żydowskich w Warszawie. W najlepszym dla szkoły okresie, w 1930 roku, przebywało w niej 60 podopiecznych, a naukę prowadzono w pięciu oddziałach. Ponadto dzięki życzliwości dyrektora Warszawskiego Instytutu Głuchoniemych i Niewidomych, Stefana Łopatty, żydowska młodzież mogła uczestniczyć w zajęciach fachowych w warsztatach tego instytutu. Należy tutaj podkreślić, że z zachowanych materiałów archiwalnych wynika, że w Centralnym Zakładzie dla Żydowskich Dzieci Czterozmysłowych w Bojanowie w 1927 roku, obok kadry żydowskiej, pracowało czterech nauczycieli polskiego pochodzenia wyznania rzymskokatolickiego.

4. Udało się potwierdzić fakt wielokulturowej społeczności uczniowskiej w polskich zakładach kształcących głuchoniemych. Przykładem są tu Zakład dla Głuchoniemych we Lwowie i Publiczna Szkoła Powszechna dla Dzieci Głuchoniemych w Wilnie. Szkoła w Wilnie, będąca placówką publiczną, realizowała ideę wielokulturowości podopiecznych. Z danych wynika, że w każdym roku szkolnym w placówce kształcono dzieci innych wyznań niż rzymskokatolickie. Liczba tych uczniów oscylowała w granicach 21–38%. Widoczne jest tu podobieństwo w danych statystycznych do Zakładu dla Głuchoniemych we Lwowie, będącego również placówką publiczną. Nie ograniczano w nim dostępu do edukacji niepełnosprawnym dzieciom innych wyznań. Należy również zwrócić uwagę na fakt, że tak jak w placówce wileńskiej, tak i we Lwowie liczba uczniów innych wyznań wahała się między 25% a 31% ogółu

wychowanków. Można uznać to za świadomą politykę władz placówki. Warto zaznaczyć, że w grudniu 1934 roku dyrekcja zakładu lwowskiego podjęła decyzję o przyjmowaniu większej liczby dzieci wyznania mojżeszowego. Zabieg ten miał być reakcją na zmniejszającą się liczbę chętnych do nauki.

Sądzę, że podjęta przeze mnie próba pokazania, jak kwestie wielokulturowego społeczeństwa realizowane były w praktyce edukacyjnej kształcenia głuchoniemych powiodła się i udało się ustalić kilka faktów dotyczących realizacji wielokulturowości w ówczesnej praktyce edukacyjnej. Trudno jest dzisiaj ocenić, czy wielokulturowa społeczność uczniów w prezentowanych szkołach oraz otwartość na współpracę placówek polskich i żydowskich były jedynie wynikiem starań ułożenia współpracy między mniejszościami a większością na podstawie istniejących aktów prawnych. Czy też, ze względu na specyfikę szkolnictwa specjalnego, ciągle będącego w fazie organizacji i zabiegów o rzetelne podstawy prawne i organizacyjne, na pierwszym miejscu stawiano dziecko wymagające specjalnego wsparcia. Jednak specyfika kształcenia specjalnego polega na tym, że opieką otacza się dziecko chore, słabe, niepełnosprawne, a jedynym celem pracy z nim jest jak najpełniejsza pomoc, bez względu na towarzyszące temu okoliczności. Można więc uogólnić, że dla pedagogów specjalnych liczyły się tylko dziecko i jego potrzeby, a nie jego pochodzenie, narodowość, religia.

Cykl artykułów naukowych pod wspólnym tytułem **SZKOLNICTWO SPECJALNE W POLSCE DO 1939 ROKU. TEORIA I PRAKTYKA** to wybrane publikacje, które odnoszą się do węzłowych problemów, z jakimi zmagало się środowisko pedagogów specjalnych pracujących na rzecz rozwoju pedagogiki specjalnej i szkolnictwa specjalnego. Pedagogika specjalna w Polsce swoje teoretyczne podstawy wypracowała na początku XX wieku, a w okresie dwudziestolecia międzywojennego doczekała się formalnego uznania jako subdyscyplina pedagogiki. Wówczas, w 1921 roku, powołano Państwowe Seminarium Pedagogiki Specjalnej i Państwowy Instytut Fonetyczny, które stały się fundamentem Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej. Najistotniejszą rolę w rozwoju tej dyscypliny w Polsce odegrała Maria Grzegorzewska. Skupiając wokół siebie wybitnych badaczy i praktyków stworzyła teoretyczne podstawy tej dyscypliny naukowej. Jednak należy pamiętać, że początki zorganizowanej opieki i kształcenia dzieci upośledzonych na ziemiach polskich wiążą się z założeniem w Warszawie w 1817 roku Instytutu dla Głuchoniemych, do którego w 1842 roku dołączono oddział dla niewidomych. Od tego roku zakład przyjął nazwę Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych. Następnie na ziemiach polskich powstały: Zakład dla Głuchoniemych we Lwowie(1830), Instytut Głuchoniemych w Poznaniu (1832), Żydowska Szkoła dla Głuchoniemych Izaaka

Bardacha we Lwowie (1876). To właśnie praktyczna działalność w tej dziedzinie dała podstawy do teoretycznych rozważań nad metodami i systemami kształcenia dzieci z niepełnosprawnościami. Jednakże przez cały wiek XIX pedagogika specjalna była ciągle w fazie eksperymentu, oświatowe władze zaborcze nie interesowały się tymi nielicznymi placówkami, które zasadniczo istniały dzięki dobroczynności. Istotne zmiany w szkolnictwie specjalnym nastąpiły dopiero po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 roku, która stworzyła nadzieję na zbudowanie nowoczesnego systemu oświaty i wychowania, obejmującego również szkolnictwo specjalne. Jednak także w okresie międzywojennym szkolnictwo specjalne borykało się z wieloma problemami. O stanie tego szkolnictwa oraz jego brakach i potrzebach mówi mój artykuł *Stan i organizacja szkolnictwa specjalnego w Polsce w latach 1918 – 1939*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2010, nr 3-4, s. 107 – 126. Przygotowanie tego tekstu wymagało zgromadzenia różnorodnych danych, także statystycznych, ukazujących stan osób z niepełnosprawnościami w Polsce w porównaniu do możliwości ciągle nielicznych szkół i zakładów specjalnych. Zdiagnozowane braki stały się swoistym punktem wyjścia dla moich poszukiwań badawczych.

Drugim problemem, z którym zmagало się środowisko pedagogów specjalnych i działaczy oświatowych, było niewielkie zainteresowanie władz oświatowych sytuacją szkolnictwa specjalnego. Składało się na ten fakt wiele przyczyn, chociażby problemy ekonomiczne i społeczne z którymi borykało się młode Państwo. Nie bez znaczenia była też niska świadomość społeczna odnośnie możliwości i potrzeby kształcenia osób z niepełnosprawnościami. Dokształcania w tym zakresie wymagali sami nauczyciele. W XIX wieku miejscem upowszechniania wiedzy o osiągnięciach światowych w zakresie pedagogiki specjalnej był Pamiętnik Warszawskiego Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych, o czym traktuje mój artykuł *Pamiętnik Warszawskiego Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych źródłem wiedzy o zagranicznych instytucjach kształcenia specjalnego*, „Człowiek, Niepełnosprawność, Społeczeństwo”, nr 2/36, Warszawa 2017, s. 43-59. W prezentowanym materiale podstawę stanowią artykuły zamieszczone na łamach wszystkich, tj. siedemnastu numerów tego czasopisma. W artykułach dotyczących szkolnictwa specjalnego w innych krajach odnoszono się do tak ważnych kwestii jak ustawodawstwo oświatowe, obowiązek szkolny, organizacja systemu kształcenia specjalnego, metody nauczania, programy kształcenia, materiały dydaktyczne i kształcenie kadr na potrzeby tego szkolnictwa. Publikacje te były wynikiem własnych doświadczeń autorów, którzy wizytowali opisywane zagraniczne placówki i były niezmiernie ważne dla dopiero tworzącego się w Polsce środowiska pedagogów

specjalnych. Miały bowiem nie tylko charakter informacyjny ale stanowiły także formę doskonalenia nauczycieli szkół i zakładów specjalnych.

Natomiast w okresie międzywojennym taką rolę pełniło czasopismo „Szkoła Specjalna”, co zaprezentowałam w artykule *Upowszechnianie wiedzy o światowych osiągnięciach pedagogiki specjalnej na łamach „Szkoły Specjalnej” w okresie międzywojennym*, „Biuletyn Historii Wychowania”, nr 38, Poznań 2018, s. 171-185. Czasopismo „Szkoła Specjalna” zostało utworzone jako kwartalnik naukowo-dydaktyczny a jego pierwszy numer ukazał się w 1924 roku. Z inicjatywą wydawania własnego czasopisma, propagującego zagadnienia z obszaru pracy z niepełnosprawnymi wystąpiła Maria Grzegorzewska. Od początku w czasopiśmie prezentowano szereg zagadnień pedagogiki specjalnej, dotyczących teorii i praktyki kształcenia i opieki niepełnosprawnych. Pismo stanowiło forum dyskusji na temat aktualnych problemów opieki nad dzieckiem i stało się cenną lekturą nie tylko dla pedagogów specjalnych. Znaczną uwagę poświęcano także osiągnięciom placówek zagranicznych w zakresie teorii i praktyki pedagogiki specjalnej. W okresie 20-lecia międzywojennego na łamach Szkoły Specjalnej opublikowano blisko 30 artykułów odnoszących się do osiągnięć zagranicznych w tym zakresie, między innymi w Austrii, Czechosłowacji, na Węgrzech, w Anglii, Jugosławii, Włoszech, Niemczech, Belgii czy USA. W szeregu publikacji prezentujących stan i organizację szkolnictwa specjalnego w innych krajach podejmowano niejednokrotnie niezmiernie istotne kwestie. A zdobywanie wiedzy w tym zakresie i wykorzystywanie doświadczeń obcych służyło należytej organizacji rodzimego systemu kształcenia specjalnego. Zwłaszcza, że w prezentacjach dotyczących tego szkolnictwa w innych krajach odnoszono się do tak ważnych kwestii jak ustawodawstwo oświatowe, obowiązek szkolny, organizacja systemu kształcenia specjalnego, metody nauczania, programy kształcenia, materiały dydaktyczne i kształcenie kadr na potrzeby tego szkolnictwa. Warto podkreślić, że autorzy publikacji często zdobywali tę wiedzę bezpośrednio, wizytując opisywane zagraniczne placówki, uczestnicząc w zajęciach, mając wgląd w prowadzoną dokumentację. Ponadto publikacje te miały istotne znaczenie popularyzatorskie. Wzmacniały starania polskich pedagogów specjalnych o rozwój tej dyscypliny w Polsce pokazując wagę przykładaną przez inne kraje do opieki i kształcenia niepełnosprawnych.

Kolejnym problemem, jaki stał przed szkolnictwem specjalnym było specjalistyczne przygotowanie nauczycieli. Czołowi przedstawiciele polskiej pedagogiki specjalnej podejmowali działania zmierzające do wypracowania modelu nauczyciela. Podjęli też trud konsolidacji środowiska nauczycieli szkół specjalnych. Powołanie przez M.

Grzegorzewską Państwowego Instytutu Pedagogiki Specjalnej, instytucji kształcenia nauczycieli, miało tu duże znaczenie. Połączenie sił nauczycielskich zaowocowało powołaniem w dniu 1 czerwca 1924 roku Sekcji Szkolnictwa Specjalnego przy Zarządzie Głównym Związku Polskiego Nauczycielstwa Szkół Powszechnych. O powstaniu, organizacji i roli jaką odegrała Sekcja dla rozwoju szkolnictwa specjalnego traktuje tekst *Wkład Sekcji Szkolnictwa Specjalnego ZNP w rozwój pedagogiki specjalnej w Polsce w latach 1918 – 1939. Wprowadzenie do badań*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, Kwartalnik poświęcony pamięci profesora Stanisława Mauersberga, nr 3 -4, 2012, s. 122 – 131. Sekcja, gromadząc najwybitniejszych pedagogów specjalnych, największą uwagę skupiła na kształceniu i dokształcaniu nauczycieli, upowszechnianiu najskuteczniejszych metod pracy z dzieckiem z niepełnosprawnościami, staraniach o wypracowanie najlepszych podstaw prawnych dla szkolnictwa specjalnego.

Natomiast publikacja *Twórczość naukowa i działalność popularyzatorska nauczycieli kształcących głuchoniemych w latach 1870 -1913. Zarys problematyki*, „Studia Pedagogiczne Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego” t. 17, red. I. Pufal-Struzik, T. Giza, Kielce 2008, s.107 – 114, pokazuje działania podejmowane przez nauczycieli pierwszych zakładów specjalnych na polu upowszechniania idei kształcenia niepełnosprawnych. Ponadto podejmowana przez nich twórczość naukowa budowała teoretyczne podstawy pedagogiki specjalnej.

Kolejne artykuły prezentują działalność dwóch zakładów kształcenia specjalnego. Pierwszy z nich *Pomorski Krajowy Zakład dla Głuchoniemych w Wejherowie w latach 1921-1939. Wprowadzenie do badań*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2016, nr 35, Poznań, s.32-52, pokazuje działalność jednej ze szkół dla głuchoniemych, które funkcjonowały już w pierwszych latach po odzyskaniu przez Polskę niepodległości. Warto podkreślić, że instytucja działa w Wejherowie do chwili obecnej jako Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 2 dla Głuchych im. J. Siostrzyńskiego. Przedstawiono tu bazę lokalową zakładu, kadre nauczającą oraz program kształcenia. Placówkę wyróżniała dbałość o przygotowanie wychowanków do pracy zawodowej, którą mogli wykonywać po opuszczeniu placówki. Kształcenie zawodowe podopieczni zdobywali szkoląc się w warsztatach stolarskim, siodlarskim, szewskim, szwalni i drukarni. Na uwagę zasługuje znaczna aktywność wychowanków, z inicjatywy których z placówce utworzono drużynę piłki nożnej, kółko sceniczne, które występowało przy okazji różnych uroczystości oraz drużynę harcerską, która cieszyła się dużym zainteresowaniem wychowanków. Ważnym wydarzeniem dla życia placówki było założenie i redagowanie przez

nauczyciela Eugeniusza Tkaczyka gazetki szkolnej. Wydawanie gazetki rozpoczęto w 1933 roku pod nazwą „Gazetka Szkolna Wychowanków Szkoły dla Głuchoniemych w Wejherowie”, publikując w ciągu roku 4 numery. Niestety wydawano ją tylko przez trzy lata. Do gazetki materiały przygotowywali sami wychowankowie.

Przedmiotem mojego kolejnego opracowania są dzieje Zakładu Leczniczko-Wychowawczego Centos w Otwocku: *Organizacja Zakładu Leczniczko-Wychowawczego "Centos" dla żydowskich dzieci niepełnosprawnych intelektualnie w Otwocku (1928-1939)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2014, nr 1-2, s. 141-156. Placówka przeznaczona była dla dzieci niepełnosprawnych intelektualnie. Zorganizowana została w 1928 roku przez Centralne Stowarzyszenie Opieki nad Dziećmi i Sierotami Żydowskimi CENTOS. Zakład miał na celu przystosować dziecko niepełnosprawne intelektualnie przez odpowiednie wychowanie, specjalne nauczanie i pracę w warsztatach do współżycia w społeczeństwie i zdolności zarobkowania. W tekście przedstawione zostały starania o utworzenie instytucji, jej warunki lokalowe, organizację procesu dydaktycznego, wychowawczego i leczniczego. Placówkę wyróżniała dbałość o jakość personelu Zakładu, który stanowili: kierownik, lekarz psychopatolog, intendent, czterech nauczycieli pełniących zarazem czynności wychowawcze, nauczycielka słoju, stolarz, higienistka, oraz personel techniczny (kucharki, pomoc kucharki, dozorca, pomocnik dozorca, służąca i pracznia). Kadrze pedagogicznej stawiano wysokie wymagania. Wychowawcy musieli posiadać znajomości z dziedziny pedagogiki leczniczej. Zakład bardzo starał się o to, aby pozyskać siły pedagogiczne, posiadające dyplom Instytutu Pedagogiki Specjalnej. Placówkę wyróżniał też fakt prowadzenia przedszkole dla dzieci. Przedszkole dla dzieci głęboko upośledzonych prowadzono systemem M. Montessori. Natomiast w szkole specjalnej stosowano metodę ośrodków zainteresowań O. Decroly. W placówce działały także warsztaty, gdzie przyuczano wychowanków do zawodu.

Podniesione wcześniej zagadnienia badane były przeze mnie i przedstawiane w innych opracowaniach. Zaprezentowałam je w opublikowanych tekstach źródłowych, 17 rozdziałach w monografiach i trzech artykułach naukowych. Zostały one przygotowane w oparciu o materiały archiwalne.

Poza wymienionymi wcześniej szkicami zakładów opisałam także działalność sześciu innych placówek kształcenia specjalnego. Są to: Żydowska szkoła dla głuchoniemych Izaaka Bardacha we Lwowie, Zakład dla Głuchoniemych w Poznaniu i Zakład dla Niewidomych w Bydgoszczy, Zakład dla Ciemnych we Lwowie, Zakład dla głuchoniemych we Lwowie, Zakład wychowawczy w Herbach Polskich.

1. Pękowska M., (2002) *Żydowska szkoła dla głuchoniemych Izaaka Bardacha we Lwowie*, [w:] *Edukacja, Państwo, Naród w Europie Środkowej i Wschodniej w XIX i XX wieku*, Wrocław, s. 325- 334. ISBN 83-88430-18-11
2. Pękowska M.,(2002), *Zakład dla Głuchoniemych w Poznaniu i Zakład dla Niewidomych w Bydgoszczy (1832 – 1914). Stan i potrzeby badawcze*, [w:] *Dzieje kształtowania się polskich instytucji oświatowych*, red. A. Mierzwa, Piotrków Trybunalski, s. 109 –122. ISBN 8388865021
3. Pękowska M., (2013), *Organizacja i działalność dydaktyczna Zakładu dla Ciemnych we Lwowie w latach 1918 – 1939*, [w:] *Człowiek – Idea – Dzieło. Prace dedykowane Pani Profesor Stefanii Walasek*, red. B. Jędrychowska. Wyd. Chronicon, Wrocław, s. 527-539. ISBN 978-83-938-172-3-8
4. Pękowska M., (2003), *Zakład dla głuchoniemych we Lwowie w latach 1914 –1939*, „*Studia Pedagogiczne Akademii Świętokrzyskiej*”, tom XIV, Kielce, s.149 –159. ISSN 1730-6795
5. Pękowska M.,(2011), *Zakład wychowawczy w Herbach Polskich (1926 – 1933)*, [w:] *W kręgu oświaty, szkolnictwa i nauki. Księga pamiątkowa poświęcona Profesorowi Karolowi Poznańskiemu*, red. A. Winiarz, Lublin, s. 271 – 282 ISBN 978-83-925756-9-5

W pracach tych starałam się, na miarę materiałów źródłowych, pokazać okoliczności ich powstania, bazę lokalową, kondycję finansową, organizację pracy dydaktycznej i wychowawczej, stosowane programy nauczania i metody dydaktyczne, charakterystykę wychowanków oraz kadre pedagogiczną.

Oddzielną grupę stanowią teksty poświęcone zagadnieniom dydaktycznym, szczególnie metodom pracy z niepełnosprawnymi, zwłaszcza metodzie ośrodków zainteresowań oraz programom realizowanym w badanych placówkach.

1. Pękowska M., (2012), *Wychowanie obywatelskie w zakładach specjalnych dla głuchoniemych i niewidomych w Polsce w latach 1918 – 1939*, [w:] *Niepodległość i wychowanie. Z doświadczeń II Rzeczypospolitej*, red. W. Jamrozek, E. Kula i M. Pękowska, Wyd. Wszechnicy Świętokrzyskiej, Kielce, s.71 – 82.
2. Pękowska M., (2011), *Programy i metody nauczania w zakładach specjalnych w Polsce (1918 – 1939)*, [w:] *W kręgu dorobku edukacyjnego II Rzeczypospolitej. Seria: Szkoła, Państwo, Społeczeństwo*, red. K. Jakubiak i T. Maliszewski, Tom II, Gdańsk, s.125 – 137. ISBN: 978-83-7587-503-4. -ISBN: 978-83-7587-505-8
3. Pękowska M., (2010), *Recepcja metody ośrodków zainteresowań w szkołach dla upośledzonych umysłowo i głuchoniemych w Polsce w latach 1918 – 1939*, [w:] *Szkoła polska od średniowiecza do XX wieku – między tradycją a innowacją*, red I. Szybiak, A. Fijałkowski, J. Kamińska, Warszawa, s. 365-377. ISBN 978-83-928227-0-7

4. Pękowska M., (2010), *Zabawka jako pomoc dydaktyczna w szkole specjalnej w okresie międzywojennym*, [w:] *Od grzechotki do klocków lego. Dawne i współczesne zabawki dziecięce*, red. D. Żołądź-Strzelczyk, Poznań, s. 209 – 217. ISBN 978-83-60517-44-4

Wychowankom zakładów specjalnych poświęciłam dwa opracowania: *Wielokulturowa społeczność uczniów lwowskich szkół dla głuchoniemych i niewidomych (1830 – 1914)*, [w:] *Wśród swoich i obcych. Rola edukacji w społeczeństwach wielokulturowych Europy Środkowej (XVIII – XX wiek)*, red. S. Walasek, Wrocław 2006 oraz *Dziecko z niepełnosprawnością w zakładach specjalnych w Polsce w latach 1918-1939. Warunki socjalno-bytowe*, [w:] *Dziecko w historii : między godnością a zniewoleniem. T. 2. Godność jako źródło naszego społeczeństwa*, red. E. J. Kryńska, Ł. Kalisz, A. Suplicka, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2022, s. 337-359, która zasługuje na szczególną uwagę. Odnosi się bowiem do respektowania godności dziecka w placówce z internatem przez zapewnienie mu godziwych warunków bytowych. Warto przypomnieć, że w uchwalonej przez Ligę Narodów tzw. deklaracji genewskiej z 1924 roku po raz pierwszy w historii ludzkości określone zostały prawa i przywileje dziecka w zakresie kształcenia, opieki, wychowania i zabezpieczenia socjalnego. W Polsce prawa dziecka niepełnosprawnego znalazły umocowanie w konstytucji z 1921 roku. Ponadto należy zaznaczyć, że okres międzywojenny w Polsce to trudny gospodarczo i ekonomicznie czas, gdy ludność dotykał głód i bezrobocie. Placówki kształcenia specjalnego, szczególnie te, które posiadały internat, dla przebywających w nich niepełnosprawnych dzieci nie były szkołami, stawały się domem. Dlatego ważnym elementem ich działalności były warunki lokalowe i bytowe, opieka zdrowotna oraz organizacja czasu wolnego. W pracy omówiono warunki pobytu dzieci w Zakładzie dla głuchoniemych we Lwowie, Pomorskim Krajowym Zakładzie dla Głuchoniemych w Wejherowie, Zakładzie leczniczo-wychowawczym „Centos” w Otwocku, Centralnym Zakładzie dla Żydowskich Dzieci Czterozmysłowych w Bojanowie oraz Śląskim Zakładzie dla Głuchoniemych w Lublińcu. Przedstawione dane wskazują, że przykładowe placówki dokładały wszelkich starań by zapewnić dzieciom godziwe warunki pobytu. Dbaly o ich stan zdrowia, zapewniały całodobową opiekę a także starały się w sposób atrakcyjny organizować ich czas wolny. Ich starania ograniczały zapewne warunki finansowe i ogólna, trudna sytuacja niepodległego Państwa. Jednak można uznać, że wypracowały pewien wzór, do którego powinny dostosowywać się pokrewne placówki.

Kwestii kształcenia i doksztalcenia nauczycieli szkół specjalnych, szeroko rozumianej działalności zawodowej, aktywności naukowej i w ruchach związkowych, a także ich sytuacji prywatnej poświęciłam następujące opracowania:

1. Pękowska M., (2014), *Nauczyciele lwowskich zakładów dla głuchoniemych i niewidomych wobec zawodu pedagoga specjalnego w latach 1918-1939*, [w:] *Wokół historii wychowania. W stulecie śmierci Jana Wł. Dawida*, red. H. Markiewiczowa, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa, s. ISBN 978-83-62828-98-2
2. Pękowska M., (2012), *Wkład Stowarzyszenia Nauczycieli Szkół dla Głuchoniemych i Niewidomych w Polsce (1921-1939) w rozwój pedagogiki specjalnej* (Contribution of "The Association of School Teachers for Deaf and Blind" in Poland (1921-1939) in the development of special pedagogy.), „*Studium Vilmense A*”, Vol. 9, Wilno, s. 87-91 p-ISSN: 1648-7907
3. Pękowska M., (2007), *Wprowadzenie do badań nad żydowskimi stowarzyszeniami i zakładami dla głuchych i niewidomych w II RP*, [w:] *Z dziejów oświaty na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Studia i szkice*, red. M. Pękowska, Wyd. Wszechnicy Świętokrzyskiej, Kielce, s. 79-104.
4. Pękowska M., (2007), *Powiązania rodzinne wśród lwowskich nauczycieli szkół dla głuchoniemych i niewidomych dzieci*, [w:] *Powiązania rodzinne wśród twórców polskiej teorii i praktyki edukacyjnej*, red. W. Jamrożek, K. Kabacińska, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, s. 111-119. ISBN 978-83-7177-561-1
5. Pękowska M., (2006), *Wkład nauczycieli Zakładu dla Głuchoniemych we Lwowie w tworzenie modelu nauczyciela szkoły specjalnej (1830-1914)*, [w:] *Ideale wychowania i wzory osobowe narodu polskiego w XIX i XX wieku*, red. E. J. Kryńska, Trans Humana Białystok, s. 196-205. ISBN 83-89190-71-0
6. Pękowska M., (2005), *Kształcenie i doksztalcenie nauczycieli lwowskich szkół dla głuchych i niewidomych w latach 1830 – 1939*, „*Studia pedagogiczne Akademii Świętokrzyskiej*” tom XV, Kielce, s. 117 – 125. ISSN 1730-6795

W wyniku kwerend archiwalnych zgromadziłam wiele tekstów źródłowych, często unikalnych. Zostały one przeze mnie wybrane, opracowane i opublikowane pod tytułem: *Źródła do dziejów szkolnictwa i pedagogiki specjalnej w Polsce do 1939 roku*. Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce 2022, ss. 344. Teksty te są różnorodne, obrazują tworzenie zrębów teorii pedagogiki specjalnej jako dyscypliny naukowej, ale też praktykę specjalnopedagogiczną. Ułożono je w sposób chronologiczno-problemowy, dlatego

pracę podzielono na dwie części. Pierwsza zawiera materiały opisujące szkolnictwo specjalne na ziemiach polskich w XIX wieku. Zamieszczono w niej trzynaście tekstów ukazujących rozważania teoretyczne dotyczące kształcenia głuchych i niewidomych, programy kształcenia w szkołach i zakładach specjalnych wówczas istniejących oraz statuty i regulaminy instytucji i organizacji wspierających niepełnosprawnych. Część druga publikacji obejmuje dwadzieścia jeden tekstów, z taką samą zasadą układu materiałów, pokazuje osiągnięcia szkolnictwa specjalnego i pedagogiki specjalnej jako nauki w dwudziestoleciu międzywojennym. Celem edycji źródeł było przybliżenie i zrozumienie trudu podejmowanego przez ówczesne środowiska pedagogów na rzecz rozwoju szkolnictwa specjalnego. Teksty źródłowe to najlepsze dopełnienie i pogłębienie wiedzy o sytuacji, potrzebach, problemach i osiągnięciach w tej dziedzinie. Są też przypomnieniem dawnych koncepcji w zakresie teorii kształcenia specjalnego. Ich wartość polega na możliwości bezpośredniego kontaktu z oryginalnym tekstem, co pozwala na własną jego interpretację. Publikacja stanowi uzupełnienie istniejących opracowań dotyczących historii szkolnictwa i pedagogiki specjalnej w Polsce.

Obok publikacji poświęconych dziejom szkolnictwa specjalnego, opracowałam także kilkanaście prac odnoszących się do różnych obszarów tematycznych, ale związanych z dziejami edukacji. Podejmowałam te tematy głównie z uwagi na działania naukowe podejmowane przez Zakład Historii Oświaty i Wychowania. Pragnę jednak zwrócić uwagę na publikację: Meissner A., Ślęczka R., Pękowska M., (2018), *Komisja Edukacji Narodowej 1773-1794: Szkoły w Wydziale Małopolskim*. Wydawnictwo IHN PAN, Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, T. 6, Warszawa, ss. 336, będącą wynikiem badań realizowanych w ramach Grantu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki - *Komisji Edukacji Narodowej model szkoły i obywatela – koncepcje, doświadczenia i inspiracje*. Swoje badania skoncentrowałam na działalności szkoły **podwydziałowej w Sandomierzu**. Kolegium jezuickiego, z teologią i filozofią oraz z konwiktem szlacheckim przed 1773, które po kasacie w 1774 r. przeszło pod opiekę KEN. Treści prezentują dzieje szkoły sandomierskiej w latach 1774-1783: utworzenie szkoły podwydziałowej, podstawy materialne, bazę szkoły, charakterystykę kadry nauczającej, realizację procesu-dydaktyczno-wychowawczego i jego ocenę przez wizytatorów, charakterystykę społeczności uczniowskiej oraz rolę szkoły w środowisku lokalnym. W podobny sposób przedstawiłam dzieje **szkoły podwydziałowej w Pińczowie**, dawnego gimnazjum kalwińskiego oraz **szkoły podwydziałowej ks. komunistów w Kielcach**.

Ponadto w ramach grantu opracowałam 42 biogramy nauczycieli szkół Wydziału Małopolskiego, które znalazły się w słowniku biograficznym, poświęconym tej grupie zawodowej: *Komisja Edukacji Narodowej 1773-1794 : Słownik biograficzny*, red. A. Meissner, A. Wałęga, Seria: (Komisji Edukacji Narodowej Model Szkoły i Obywatela : koncepcje, doświadczenia i inspiracje, t. 2) Wydawnictwo IHN PAN ; Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2018

Opracowałam biogramy nauczycieli: Anchyngierski Feliks [Felicjan], Bąkiewicz Klemens, Błaszczkiewicz Sebastian, Brachucki Maciej, Branwicki Mikołaj, Bzinkowski [Binkowski] Bernard, Caderer [Ceder] Franciszek, Chojnowski J., Czekajowicz [Czekajewicz] Józef, Ćwikliński Tomasz, Domański [Domanowski] Franciszek, Domaradzki Kazimierz, Dzielewski [Dzielawski] Jakub, Gegenbaur Jan Kanty, Gorkowski Łukasz, Husarowski [Hussarowski] Andrzej, Jałoszyński Bartłomiej, Jaskulski [Jaskólski] Franciszek, Jaworski (brak imienia), Juszyński Michał Hieronim, Kamiński Stefan, Karpiński Gabriel, Kłossowski Walenty h. Rola, Kopijowski [Kopijewski] Adam, Kubeszowski [Kubeszewski] Michał, Łojowski Wawrzyniec, Markiewicz Roman, Meszner [Mechner] Ignacy, Noot Piotr Van de, Orłowski Jan, Ostrowski Jan, Piove [Pióro, Piore], Rutkiewicz [Rutkowski] Bernard, Szaniawski Franciszek Ksawery, Szczepański Wincenty, Świdlicki Wojciech, Tułowicki Andrzej, Tymiński Mateusz, Valentini Józef, Wieliczko Franciszek, Wysocki Tomasz, Żyszkowski [Żyżkowski] Piotr.

Ponadto, wspólnie z A. Meissnerem i R. Słęczką przygotowaliśmy prace: *The Commission of National Education 1773-1794 : schools in the Małopolska Department*. [w:] *Research on the Commission of National Education and its Schools: achievements and perspectives*, red. K. Bartnicka, Wydawnictwo IHN PAN ; Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2018, s. 63-85 oraz *Lesser Poland Department in the Commission of National Education's school system (1773—1794)*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” tom 55, 2018, s. 143–169, pokazujące działalność szkół Wydziału Małopolskiego w porównaniu z innymi szkołami pod patronatem KEN.

Jak już wspomniałam, drugi obszar moich zainteresowań moich zainteresowań naukowo-badawczych wiąże się z pedagogiką porównawczą, zwłaszcza z zagadnieniami odnoszącymi się do polityki oświatowej Unii Europejskiej w zakresie szkolnictwa wyższego i kształcenia ustawicznego.

Tematykę prezentowaną w tych publikacjach omówię w układzie chronologiczno-problemowym, bowiem uzależniona ona była od bieżących decyzji i wydarzeń polityczno-oświatowych. W momencie przyjęcia Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku, cenne były informacje odnoszące się do organizacji systemów szkolnych, kształcenia nauczycieli,

W. Głowacka

szczególnie zaś zmian zachodzących w obszarze szkolnictwa wyższego. Co istotne, w 1999 roku przyjęta została Deklaracja bolońska, która zakładała stworzenie w Europie do 2010 roku tzw. Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, inicjatywy niezależnej od decyzji oświatowych, podejmowanych przez kraje członkowskie Unii. Tym zagadnieniom poświęciłam (wspólnie z Ewą Kulą) 2 monografie współautorskie, 1 pracę pod redakcją, 2 rozdziały w monografii oraz trzy artykuły naukowe. Do szczególnie cennych należy *Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego. Antologia dokumentów i materiałów*, wybór i oprac., (wspólnie z E. Kulą) wyd. 1, Wydawnictwo Wszechnicy Świętokrzyskiej, Kielce, 2004. W 2006 roku opublikowane zostało wydanie drugie, poszerzone i uzupełnione o najnowsze dokumenty oświatowe: *Europejski Obszar Szkolnictwa Wyższego. Antologia dokumentów i materiałów*, wybór i oprac., (wspólnie z E. Kulą) wyd. 2 popr. i poszerzone, Wydawnictwo Wszechnicy Świętokrzyskiej, Kielce 2006.

W latach kolejnych, po przyjęciu założeń procesu bolońskiego, szczególnego znaczenia nabrały kwestie związane z jakością kształcenia, kwalifikacjami i kompetencjami, walidacją efektów kształcenia oraz kształceniem ustawicznym, które rozumie się jako uczenie się całościowe. Tym kwestiom poświęciłam (wspólnie z E. Kulą) jedną redakcję naukową monografii, 11 rozdziałów w monografii oraz 4 artykuły naukowe. Na szczególną uwagę zasługuje praca „Kształcenie ustawiczne jako fakt społeczny”, przygotowana na Uniwersytecie A. S. Puszkina w Sankt Petersburgu. Wśród międzynarodowego grona autorów tekstów, liczną grupę stanowili uczeni polscy, a praca została opublikowana w języku rosyjskim i angielskim:

Непрерывное образование как социальный факт: (Kształcenie ustawiczne jako fakt społeczny), (2011) моногр. сост. Н.А. Лобанов, Е. Куля и М. Пэнковска; под науч. ред. Н.А. Лобанова, В.Н. Скворцова, Санкт Петербург 2011. ISBN 978-5-8290-1078-2; 978-5-8290-1080-5 (рус).

Continuous education as a social fact: (Kształcenie ustawiczne jako fakt społeczny), (2011), monogr.: paral.ed./arr. N.A. Lobanov, E. Kula and M. Pękowska; sci.ed. N.A. Lobanov, V.N. Skvortsov, Saint-Petersburg, ISBN 978-5-8290-1082-9; 978-5-8290-1082-9 (en)

W ostatnich latach w działaniach oświatowych Unii Europejskiej zaobserwować można koncentrację uwagi na kształceniu całościowym i zdobywaniu nowych umiejętności. Wynika to z dynamicznych zmian społecznych, demograficznych i na rynku pracy. Stare zawody się dezawuuują, pojawiają się nowe. Cyfryzacja, technologie informatyczne, wyzwania klimatyczne, szczególnie zaś demograficzne sprawiają, że nabywanie nowych umiejętności w ciągu życia staje się koniecznością. Zagadnienia te omówione zostały przeze mnie (wspólnie z Ewą Kulą) w jednej monografii i 6 rozdziałach w monografii i 3 artykułach naukowych. Na

W. Pękowska

uwagę zasługuje tekst pt. , *Kształcenie całościowe w perspektywie Europejskiego programu na rzecz umiejętności*, „Edukacja Dorosłych”, T. 87, nr 2, 2022, s. 45-60, którego celem jest zaprezentowanie nowego programu na rzecz umiejętności, ogłoszonego w 2020 roku przez Komisję Europejską pt. *Europejski program na rzecz umiejętności, służący zrównoważonej konkurencyjności, sprawiedliwości społecznej i odporności*. Program wiąże się z innymi inicjatywami wspierającymi podejście oparte na koncepcji uczenia się przez całe życie, a jego zasadniczym celem jest mobilizacja wspólnych wysiłków na rzecz wysokiej jakości inwestycji w umiejętności dla wszystkich osób.

Przedstawione publikacje przygotowane zostały w oparciu o dokumenty ogłaszane przez organy Unii Europejskiej (Komisję Europejską, Radę Europejską) takie jak zalecenia, komunikaty, rezolucje. Ich zasadniczym celem było przybliżenie tych dokumentów i wskazanie istotnych zamierzeń podejmowanych w ramach polityki oświatowej UE, która może mieć istotny wpływ na obraz i funkcjonowanie rodzimego systemu oświaty i szkolnictwa wyższego.

Podsumowanie

Badania przeszłości oświatowo-wychowawczej mają na celu w szczególności poszukiwanie, interpretację i wartościowanie informacji zawartych w źródłach historycznych. Metody wyjaśniania historycznego i analiza tekstów źródłowych stanowiły podstawę opracowania zdecydowanej większości moich publikacji. Ich zasadniczym celem było opisanie tych kwestii w obszarze historii pedagogiki specjalnej, które dotychczas nie doczekały się opracowań lub nie wyczerpywały danego zagadnienia. Na mój dorobek naukowy składają się łącznie 3 monografie autorskie (w tym opublikowana rozprawa doktorska), 4 monografie współautorskie, 1 redakcja naukowa monografii, 8 współredakcji monografii, 59 rozdziałów w monografii oraz 30 artykułów w czasopismach naukowych.

5. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

A. W okresie od 21 grudnia 2012 roku do 25 czerwca 2019 roku, w Instytucie Historii Nauki im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów Polskiej Akademii Nauk, uczestniczyłam w realizacji projektu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki MNiSW – moduł 1.1., nr 11 H 12 031481: *Komisji Edukacji Narodowej model szkoły i obywatela – koncepcje*,

Wpływ

doświadczenia i inspiracje. W ramach projektu obok szerokiej kwerendy źródłowej przewidziana została edycja źródeł najważniejszych dokumentów – ustaw i przepisów KEN, opracowanie i publikacja bibliografii prac związanych z Komisją, opracowanie i publikacja słownika działaczy i nauczycieli KEN, opracowanie i publikacja tomów źródeł i opracowań dotyczących działalności szkół w poszczególnych wydziałach, a także tych związanych ze Szkołami Głównymi. Rezultaty badań prezentowane były na spotkaniach naukowo-sprawozdawczych w Instytucie Historii Nauki PAN, konferencjach czy wystawie zorganizowanej w Sejmie RP. Wynikiem prowadzonych przeze mnie badań jest współautorska monografia, rozdział w monografii i artykuł naukowy. Ponadto opracowałam 42 biogramy nauczycieli szkół KEN (Wykaz osiągnięć naukowych w Załączniku IV).

B. W okresie 1 września 2002 roku do 31 sierpnia 2013 roku we Wszechnicy Świętokrzyskiej w Kielcach. W latach 2002 – 2004 pełniłam tam funkcję prodziekana Wydziału Humanistyczno-Pedagogicznego, od roku 2004 do 2009 pełniłam obowiązki dziekana tego Wydziału. Od roku 2009 do 2013 sprawowałam funkcję dziekana Wydziału Humanistyczno-Pedagogicznego.

Przez cały okres zatrudnienia podejmowałam aktywność naukową, której efektem jest opublikowanie jednej współautorskiej monografii oraz trzech redakcji monografii. Byłam też organizatorem i współorganizatorem konferencji naukowych (wykaz osiągnięć naukowych z tego okresu w ZAŁĄCZNIKU V).

C. W dniach 12-17 listopada 2007 roku uczestniczyłam w wyjeździe studyjnym zorganizowanym w ramach programu ERASMUS na Wydziale Edukacyjnym Uniwersytetu w Cordobie (Hiszpania). (Potwierdzenie pobytu ZAŁĄCZNIK VI). Dziekan Wydziału, Profesor Elena Gomez Parra, obok prezentacji działalności dydaktycznej Wydziału, zorganizowała sesję naukową, w efekcie której opublikowałam artykuł naukowy w czasopiśmie naukowym wydawanym przez Uniwersytet w Cordobie:

Pękowska M., (2010), *Non- state Higher Education in Poland: Current situation and prospects of development*, “ED. UCO Revista De Investigacion Educativa” nr 4, Universidad de Cordoba, s. 7-15. ISSN 1698-7209

6. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę lub sztukę.

DZIAŁALNOŚĆ DYDAKTYCZNA

(ZAŁĄCZNIK VII)

Od czasu zatrudnienia na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach związana jestem z Zakładem Historii Wychowania (obecnie Zakład Historii Oświaty i Wychowania). Zawsze aktywnie uczestniczyłam w życiu Zakładu, a w okresie od 1 października 2011 do 30 września 2016 pełniłam funkcję Kierownika Pracowni Historii Wychowania (wówczas). Od początku prowadzę zajęcia (wykłady, ćwiczenia) z przedmiotu historia wychowania oraz pedagogika porównawcza. Obecnie prowadzę także zajęcia z historii szkolnictwa specjalnego oraz historii edukacji wczesnoszkolnej. Do najważniejszych osiągnięć dydaktycznych zaliczam:

1. Jestem autorką lub współautorką (wspólnie z prof. dr hab. Ewą Kulą) kart przedmiotów (wykłady, ćwiczenia) z przedmiotów realizowanych na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych na kierunku Pedagogika, Pedagogika Przedszkolna i Wczesnoszkolna, Pedagogika specjalna: *historia wychowania i myśli pedagogicznej, historia edukacji wczesnoszkolnej, historia kształcenia specjalnego, pedagogika porównawcza.*

2. Dla doskonalenia i ułatwienia procesu dydaktycznego opracowałam (wspólnie z prof. dr hab. Ewą Kulą) przewodniki programowe dla studentów z historii wychowania i pedagogiki porównawczej:

1. Kula E., Pękowska M., (2012), *Historia wychowania. Przewodnik programowy dla studentów Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach.* Kielce, ss.
http://www.ujk.edu.pl/strony/Ewa.Kula/pliki/przewodnik_hw_2013.pdf
2. Kula E., Pękowska M., (2011), *Pedagogika porównawcza. Przewodnik programowy dla studentów studiów stacjonarnych i zaocznych wraz z bibliografią.* Kielce, ss.
<http://wpia.ujk.edu.pl/wped/inst/dlastud/pliki/ipp.20120109.pdf>

3. W latach 2014 -2015 uczestniczyłam w Projekcie „Kompas wiedzy” (nr PKOL 09.04.00-25-039/12-00) w ramach Programu Operacyjnego UE Kapitał Ludzki, Priorytet IX „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach”, realizowanego w Instytucie Pedagogiki i Psychologii. W ramach Projektu byłam kierownikiem kursów:

- *Praca z dzieckiem jękającym się;*
- *Specyficzne strategie postępowania z uczniem z alkoholowym zespołem płodowym (FAS);*

Pęchowska

- *Praca z uczniami z urazami szkolnymi - diagnoza i terapia oraz współpraca z „trudnymi” rodzicami uczniów z SPE(edycja druga);*

- *Wspieranie zdolności dzieci w edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej;*

- *Metody pracy z uczniem zdolnym;*

Efektom realizacji kursu *Metody pracy z uczniem zdolnym* jest praca przygotowana przez uczestników zajęć pod moją redakcją (wspólnie z dr hab. Teresą Gizą):

Być zdolnym – wspierać zdolnych, (2012), red. T. Giza, M. Pękowska,
Wydawnictwo UJK, Kielce. ISBN 978-83-61982-22-7

4. Doświadczenia wyniesione z realizacji w/w projektu unijnego sprawiły, że w latach 2013-2015 pełniłam rolę pełnomocnika Dziekana Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego do koordynacji studiów podyplomowych i innych form kształcenia ustawicznego i pozyskiwania środków unijnych.

5. W 2016 roku byłam członkiem zespołu przygotowującego wniosek dla nowego kierunku *Kryminologia*.

6. Bardzo często sprawowałam funkcję opiekuna grup studenckich. Dla przykładu, w ostatnich latach byłam opiekunem roku:

- 2018/2019 opiekun I roku studiów niestacjonarnych II stopnia na kierunku Pedagogika

- 2019/2020 opiekun II roku studiów stacjonarnych I stopnia na kierunku Pedagogika

- 2020/2021 opiekun III roku studiów niestacjonarnych I stopnia na kierunku Pedagogika

- 2021/2022 opiekun I roku studiów, studia stacjonarne II stopnia, na kierunku Pedagogika

- 2022/2023 opiekun I roku studiów stacjonarnych, jednolitych magisterskich, na kierunku Pedagogika specjalna

7. Pełniłam także opiekę Opieką nad praktykami studenckimi:

- 2020/2021 – opiekun praktyk studenckich na kierunku Pedagogika, specjalność pedagogika opiekuńczo-wychowawcza.

8. Od uzyskania stopnia doktora prowadziłam seminaria licencjackie i magisterskie, głównie na kierunku Pedagogika. Jestem promotorem prac dyplomowych:

a) na Wydziale Pedagogiki i Psychologii UJK:

- wypromowanych licencjatów: ponad 60

- wypromowanych magistrów: ponad 160
- recenzowanie prac dyplomowych – ponad 100
- b) na Wydziale Humanistyczno-Pedagogicznym Wszechnicy Świętokrzyskiej w Kielcach:
 - wypromowanych licencjatów: ponad 40
 - wypromowanych magistrów: ponad 70
 - recenzowanie prac dyplomowych: ponad 50

9. Podejmowałam również działania na rzecz rozwoju młodej kadry. Decyzją Rady Wydziału (Uchwała Rady Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego UJK nr 135/2015) w dniu 10 grudnia 2015 objęłam obowiązki promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim P. Magdaleny Buzor. Promotor w tym przewodzie był dr hab. Sławomir Koziej, prof. UJK. Doktorantka podjęła temat: *Korzystanie z Internetu a preferowane style życia uczniów kieleckich szkół średnich*. Nadanie stopnia doktora P. Magdalenie Buzor miało miejsce w dniu 14 grudnia 2017 roku (Uchwałą Rady Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego UJK nr 151/2017).

DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACYJNA

(ZAŁĄCZNIK VIII)

Przez cały okres zatrudnienia na Wydziale Pedagogiki i Psychologii aktywnie uczestniczyłam we wszystkich działaniach na rzecz tej jednostki. Byłam członkiem Rady Instytutu, Rady Wydziału i intencjonalnie tworzonych komisji. Za najważniejsze moje działania organizacyjne uznaję:

1. Pełnienie, w okresie od 1 października 2011 do 30 września 2016 roku, funkcji Kierownika Pracowni Historii Wychowania i Organizacji Szkolnictwa w Instytucie Pedagogiki i Psychologii.
2. Pracę w Instytutowej Komisji ds. Oceny Projektów Badawczych i Rozwoju Młodej Kadry (w latach 2014-2015).
3. Działania na rzecz jakości kształcenia na Wydziale i w Instytucie: - kadencja 2012-2016 zastępca przewodniczącej Wydziałowej Komisji ds. Jakości Kształcenia.
- kadencja 2020-2024 członek Kierunkowego Zespołu ds. Jakości Kształcenia dla kierunku Pedagogika.

(P. Koziej)

4. Zadania, realizowane jako członek Komisji Dyscyplinarnej dla Doktorantów w kadencji 2020-2024.

7. Oprócz kwestii wymienionych w pkt. 1-6, wnioskodawca może podać inne informacje, ważne z jego punktu widzenia, dotyczące jego kariery zawodowej.

Przez cały okres pracy zawodowej starałam się prowadzić pracę badawczą. Podejmowałam starania o pozyskiwanie środków w ramach tzw. badań własnych, badań statutowych czy grantów Rektora. Poniżej przedstawiam wykaz projektów badawczych, realizowanych w latach 2013-2023. (ZAŁĄCZNIK IX)

Lista projektów realizowanych w latach 2013-2023					
Lp.	Typ projektu	Nazwa	Kierownik projektu	Plan. data uruchomienia	Plan. data zakończenia
1	Projekt z dotacji na utrzymanie potencjału badawczego	Szkolnictwo wyższe w Polsce w XX i XXI wieku.	Pękowska Marzena - Kierownik Projektu do 22.09.2016	02.01.2014	31.12.2017
2	Projekt z dotacji na utrzymanie potencjału badawczego	Kadra naukowa szkół wyższych w Polsce z XX i XXI wieku. Zatrudnienie i ścieżki awansu.	Pękowska Marzena - członek zespołu	02.01.2016	30.06.2019
3	Subwencja Indywidualny Grant Rektora	Wydanie monografii "Żydowskie szkolnictwo specjalne w Polsce w latach 1918-1939".	Pękowska Marzena - Kierownik Projektu	01.01.2019	31.12.2020
4	Subwencja Mini Grant	Szkolnictwo specjalne na Wileńszczyźnie w dwudziestoleciu międzywojennym.	Pękowska Marzena - Kierownik Projektu	09.04.2020	31.05.2021
5	Subwencja Projekt Badawczy	Szkolnictwo specjalne w Polsce w latach 1918-1939.	Pękowska Marzena - Kierownik Projektu	01.06.2021	31.12.2021

Pękowska

6	Subwencja Projekt Badawczy	Szkolnictwo specjalne w Polsce w latach 1918- 1939.	Pękowska Marzena - Kierownik Projektu	25.02.2022	31.12.2022
7	Subwencja Projekt Specjalny	Wydanie monografii w wydawnictwie zamieszczonym w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe.	Pękowska Marzena - Kierownik Projektu	01.03.2022	31.12.2022
8	Subwencja Projekt Badawczy	Szkolnictwo specjalne w Polsce w latach 1918- 1939.	Pękowska Marzena - Kierownik Projektu	27.02.2023	31.12.2023

Wpływskie

.....
(podpis wnioskodawcy)

Wpływskie